

OPINTOKESKUSTEN LAATU JA VAIKUTTAVUUS RAPORTTI 2024

Opintokeskukset ry

Anna Kirstinä, Jutta Lithovius ja Mia Valanne

25.8.2025

Opintokeskukset ovat
valtakunnallisia vapaan
sivistystyön oppilaitoksia,
jotka toimivat järjestöllisen
koulutuksen asiantuntijoina
ja kansalaisjärjestöjen
koulutus- ja
kehittämiskumppaneina.

OPINTOKESKUSTEN LAATU JA VAIKUTTAVUUS RAPORTTI 2024

Sisällys

JOHDANTO	2
1. OPINTOKESKUSTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ 2024	5
2. OPINTOKESKUSTEN OPINTOTOIMINTA 2024	5
3. JÄRJESTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖINÄ.....	9
3.1 OPINTOKESKUKSET OVAT JÄRJESTÖJEN OPPILAITOKSIA	10
3.2 KOULUTUKSET TUKEVAT JÄRJESTÖJEN PERUSTEHTÄVIÄ	13
3.3. VAHVA JA MONIARVOINEN KANSALAISSYHTEISKUNTA	15
4. OPINTOKESKUKSISSA SYNTYY SIVISTYSTÄ.....	16
4.1 YHTEISÖSSÄ SYNTYY SIVISTYSTÄ.....	16
4.2 OSAAVAT IHMISET, OSAAVAT JÄRJESTÖT	18
4.3 KESTÄVÄ TULEVAISUUS JA EKOSOSIAALINEN SIVISTYS	21
4.4 MAAHAN MUUTTANEIDEN KOULUTUKSET.....	22
5. LAATU JA VAIKUTTAVUUS.....	23
LÄHTEET	26

JOHDANTO

Suomessa on 11 opintokeskusta. Ne ovat yli 100 vuotta Suomessa toimineita vapaan sivistystyön oppilaitoksia, joiden toimintaa säätelevät laki ja asetus vapaasta sivistystyöstä. Valtio on rahoittanut toimintaa vuodesta 1921. Kunkin opintokeskuksen ylläpitäjä on yhdistysmuotoinen sivistysliitto, jolla on jäsenjärjestöjä. Opintokeskusten sivistysliitoilla oli 365 jäsenjärjestöä vuonna 2024. Jäsenjärjestöt ovat puolueita, ammattiliittoja sekä kansalais- ja kulttuurijärjestöjä. Ne voivat olla valtakunnallisia, alueellisia ja/tai paikallisia yhdistyksiä sivistysliittojen omien linjausten mukaisesti.

Opintokeskusten toimintarakenne

Rakenteensa ansiosta opintokeskukset kouluttavat laajasti suomalaisen kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja niitä voidaan kutsua myös demokratian oppilaitoksiksi. Opintokeskuksissa koulutetaan tämän ajan ja tulevaisuuden vapaaehtoistoimijoita, luottamushenkilöitä, päättäjiä, yhteiskunnan rakentajia ja vaikuttajia.

Koulutus vahvisti omaa ajatteluani siitä, millainen on aktiivinen puolueosasto, ja miten sitä voisi toteuttaa. Sain ideoita siihen, millaisilla keinoilla saamme uusia jäseniä mukaan toimintaan ja mitä voimme heille tarjota.

opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus

MIELI ry:n koulutukset lisäävät mielenterveysosaamista. Järjestö on panostanut viime vuosina koulutuksen kehittämiseen. Työn tuloksena on koulutusstrategia sekä uudenlainen panostus osaamislähtöisyyteen. Järjestö tarjoaa vaikeassa tilanteessa oleville monenlaista tukea, kuten kriisiapua ja vertaistukiryhmiä. Kriisikeskuksessa eri puolilla Suomea päivystetään kriisipuhelimessa ja chatissa sekä annetaan tukea kasvokkain. Kriisikeskuksissa toimivia vapaaehtoisia tukihenkilöitä koulutetaan yhteistyössä Opintokeskus Siviksen kanssa.

Opintokeskus Siviis

Opintokeskusten jäsenjärjestöt tuottavat vapaaehtoisvoimin esimerkiksi kriisiauttamisen, palo- ja pelastustoiminnan sekä sosiaali- ja terveysalan palveluita. Ne luovat merkityksellistä, yhteisöllistä ja yhteiskuntaan rakentavasti vaikuttavaa elämää mm. kulttuurin, liikunnan, uskonnon, valmius- ja pelastustoiminnan, vertais- ja kokemustoiminnan, monikulttuuristen yhteisöjen, ihmisoikeuksien ajamisen ja maaseudun elävöittämisen kautta.

Opintokeskuksille annetut yhteiskunnalliset tehtävät tulevat laista vapaasta sivistystyöstä. Siellä mainitut opintokeskuserityiset tehtävät ovat

- aktiivinen kansalaisuus
- demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistäminen
- hyvinvointi
- elinikäinen oppiminen.

Opintokeskukset toteuttavat vapaan sivistystyön oppilaitoksina myös vapaalle sivistystyölle laissa yhteisesti annettuja tehtäviä, jotka ovat

- yhteiskunnan eheys
- tasa-arvo
- moniarvoisuus
- kestävä kehitys
- monikulttuurisuus.

Opintokeskusten perusrahoitus tulee opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuudesta. Lisäksi opintokeskukset toteuttavat koulutustoimintaa mm. valtionavustuksilla sekä hanke- ja säätiörahoituksilla.

1. OPINTOKESKUSTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ 2024

Vuoden 2024 alussa lisättiin vapaan sivistystyön lakiin säännös opintokeskusten järjestöille tai itsenäisille opintokerhoille maksamasta koulutus- ja opintokerhotuesta sekä järjestöjen tai itsenäisten opintokerhojen kustannusten huomioimisesta opintokeskusten valtionosuuden yksikköhintalaskennassa. Laissa vahvistettiin jo pitkään käytäntönä ollut toimintatapa. Lisäksi samaan aikaan lakiin kirjattiin vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille mahdollisuus tallentaa opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen tietovarantoon tiedot vapaan sivistystyön osaamismerkeistä.

Vuonna 2024 opintokeskuksiin kohdistettiin ennen näkemättömän suuret rahoitusleikkaukset, joiden myötä toimintaa ja taloutta jouduttiin sopeuttamaan. Opintokeskusten valtionosuutta leikattiin lähes 23 % ja opetustunteja myönnettiin 46 000 tuntia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Leikkaus heikensi huomattavasti opintokeskusten toimintakykyä ja toimintaa täytyi supistaa.

Vuonna 2024 leikattiin myös usean järjestön valtionavustuksia, mikä heikensi opintokeskuksen kanssa yhteistyötä tekevien kansajärjestäjien toimintaedellytyksiä.

Vuosi 2024 oli Opetus- ja kulttuuriministeriön osin rahoittama sivistyksen teemavuosi. Opintokeskukset osallistuivat kukin omilla tapahtumillaan sivistyksen teemavuoden toteuttamiseen.

2. OPINTOKESKUSTEN OPINTOTOIMINTA 2024

Opintokeskukset toteuttavat valtionosuudella koulutuksia itse sekä yhteistyössä kansalais- ja kulttuurijärjestöjen kanssa. Koulutuksia toteutetaan yhteistyössä järjestöjen kanssa joustavasti ja ketterästi. Opintotoiminta tavoittaa ihmisiä kaikkialla Suomessa ja vastaa suoraan yhdistyksistä nouseviin tarpeisiin eli kansalaisyhteiskunta itse määrittelee tarpeet ja tavoitteet oppimisille.

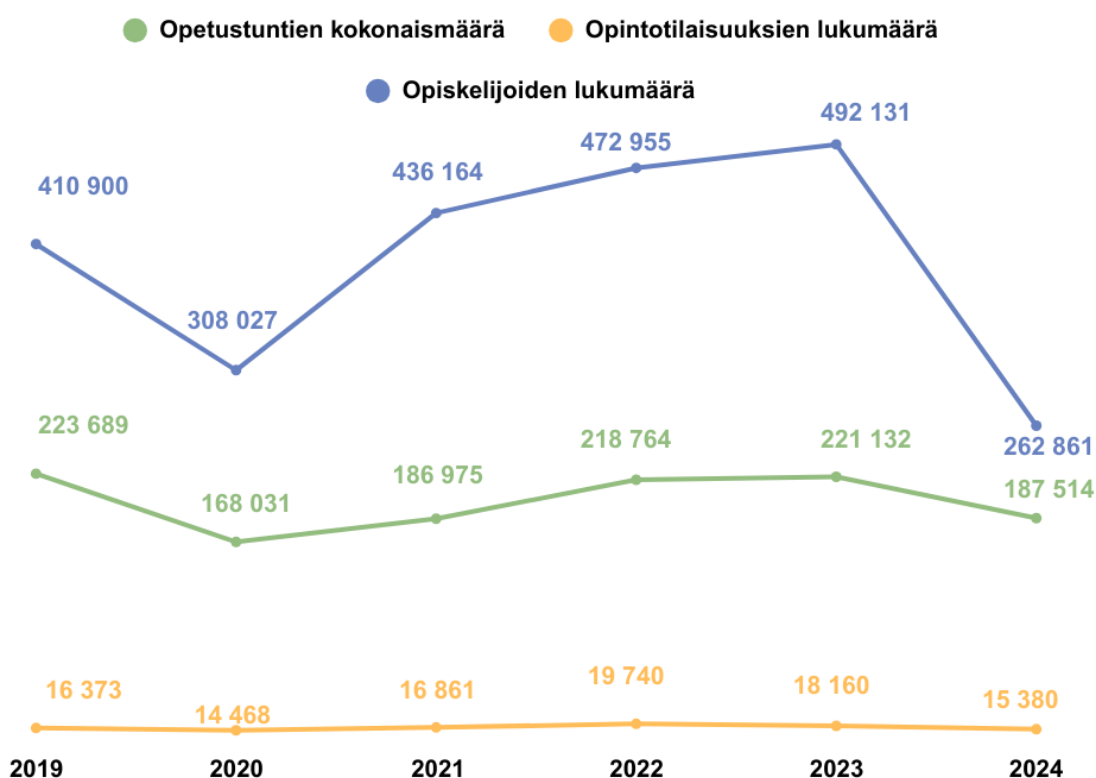
Järjestön hallitusosaja -koulutuksen (JHO) kehittäjäryhmässä teemme yhteistyötä TJS -opintokeskuksen, MSL -opintokeskuksen, Opintokeskus Siviksen ja SFV -opintokeskuksen kanssa. Opintokeskukset ponnistavat eri arvotaustoista. Tavoitteena on yhdessä kehittää järjestön hallitustyön osaamiseen liittyvää koulutusta.

TSL-opintokeskus

Vuonna 2024 järjestöjä, jotka toteuttivat koulutuksia yhdessä opintokeskusten kanssa eli kanssajärjestäjiä, oli noin 1300. Opintokeskukset toteuttavat koulutuksiaan järjestöjen kautta ja järjestöille. Opintokeskusten kurssitoiminnan volyymi on ollut aiempina vuosina kohtalaisen vakaata lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin koronapandemiasta johtuneet rajoitustoimet kavensivat toiminnan mahdollisuuksia. Vuonna 2024 on nähtävillä selkeää laskua, joka selittyy opintokeskuksiin kohdistuneilla rahoitusleikkauksilla.

Vuonna 2024 opintokeskukset järjestivät yhdessä kanssajärjestäjiensä kanssa yhteensä 15 380 kurssia, joka on 15 % vähemmän kuin vuonna 2023. Opetustuntien määrä on laskenut samassa suhteessa kuin kurssien lukumäärä vuoteen 2023 verrattuna. Opintokeskukset kuitenkin toteuttivat koulutuksia 8 % enemmän kuin valtionosuuteen kohdistunut leikkaus oli.

OPINTOKESKUSTEN VALTIONRAHOITUKSELLA TOTEUTETUN KURSSITOIMINNAN KEHITYS 2019-2024

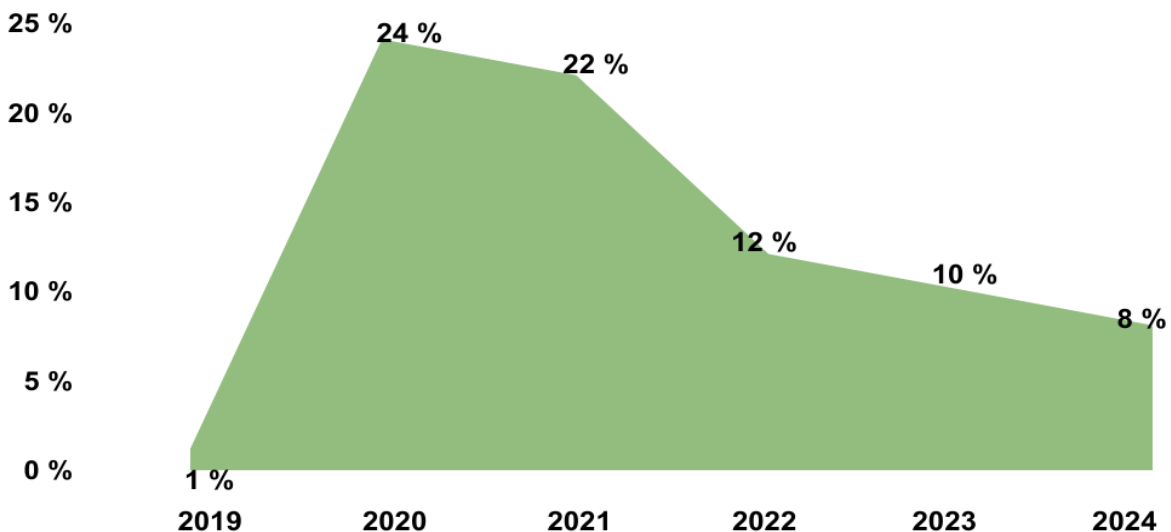
Lähde: Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024.

Vuonna 2024 kursseja järjestettiin yhteensä 262 861 opiskelijalle. Opiskelijoiden määrä on laskenut huomattavasti edellisiin vuosiin nähden. Vuoteen 2023 verrattuna opiskelijoita raportoitiin 47 % vähemmän. Rahoitusleikkausten lisäksi laskun syynä on Tilastokeskuksen edellyttämä laajempi osallistujatietojen keruu.

Opintokeskusten talous- ja hallintoryhmä on analysoinut vuoden 2024 osallistujatiedonkeruuta ja teki muun muassa huomion, ettei kaikilta opiskelijoilta saatu kerättyä profiilitietoja varsinkaan isoissa tilaisuuksissa, joissa ei vaadittu ennakoilmoittautumista. Osa osallistujista ei halunnut antaa laajoja tietoa itsestään arkaluonteisuuden vuoksi (esim. luottamushenkilöt, vertaistukitoiminta). Nämä vaikuttivat osallistujamäärien putoamiseen tilastotiedoissa.

Opintokeskusten koulutusten toteuttamismuodot ovat muuttuneet merkittävästi koronapandemiaa edeltäneistä vuosista. Vuonna 2019 etäkoulutusten opetustuntien osuus kaikista opetustunneista oli vain 1 %, mutta seuraavana vuonna 2020 jo 24 %. Tämä kertoo opintokeskusten hyvistä resilienssistä ja kyvystä reagoida toimintaympäristön muutoksiin. Vuonna 2024 etäkoulutusten opetustuntien osuus oli 8 % eli niiden osuus on edelleen korkeampi kuin vuonna 2019. Etäkoulutuksen mahdollisuudet on tunnistettu hyvin valtakunnallisia oppilaitoksia parhaiten palvelevalla tavalla. Opintokeskusten pedagogiset lähtökohdat ovat kuitenkin edelleen toiminnallisuudessa ja kohtaamisessa, joka tapahtuu erinomaisesti lähimuotoisesti. Tämä näkyy etäopetustuntien kehityksessä koronavuosiin jälkeen.

ETÄOPETUSTUNTtien MÄÄRÄ PROSENTTEINA OPETUSTUNTtien KOKONAISMÄÄRÄSTÄ 2019-2024

Lähde: Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024.

On ollut silmiä avaavaa kokeilla käytännössä ryhmän ohjaukseen liittyviä harjoitteita, niitä voi kyllä lukea kirjoista, mutta vasta nyt kun pääsi kokeilemaan tällaisessa turvallisessa porukassa tajusi mihin ja miksi harjoituksia voi käyttää.

opiskelijapalaute, MSL-opintokeskus

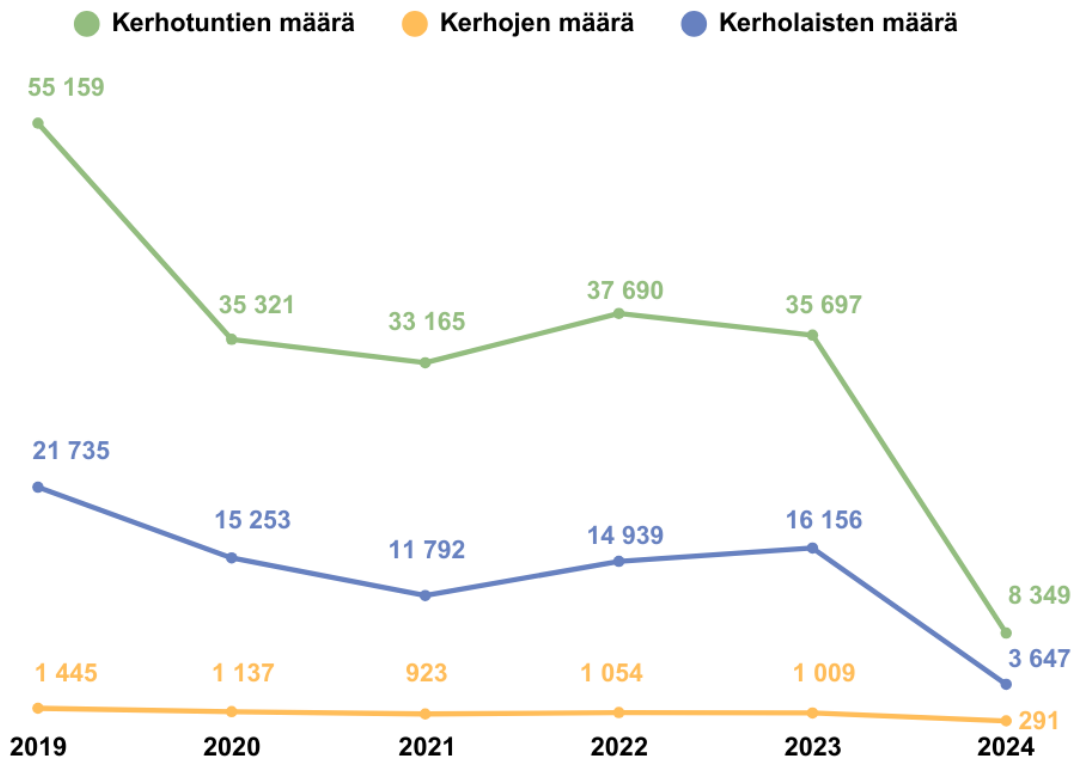
Toinen opintotoiminnan muoto opintokeskuksissa on opintokerho. Ne ovat itsenäisiä vertaisoppivia ryhmiä, jotka päättävät ryhmässä opiskeltavan aiheen ja valitsevat keskuudestaan ohjaajan. Etenkin työväenliikkeen ja nuorisoseurojen yhdistyksissä oli 1800–1900-lukujen taitteessa suuri tarve omaehtoiselle sivistystoiminnalle. Tarvittiin tietoa ja ymmärrystä maailmasta, jotta pystyttiin olemaan vaikuttavia aktiivisia kansalaisia ja rakentamaan yhteisöjä. Tarpeeseen vastasivat vertaisoppivat opintokerhot ja niitä auttamaan ja tukemaan yhdistykset perustivat itselleen sivistysliittoja, jotka sittemmin alkoivat ylläpitää opintokeskuksia. Sivistysliitot autoivat yhdistystoimijoita tiedon äärelle ja ohjasivat opintokerhotoimintaa pedagogisesti. Opintokerhot ovat opintokeskusten pedagoginen ydin ja niitä on ollut kaikilla opintokeskuksilla perustamisestaan lähtien. (Kirstinä ym. 2024) Tällä hetkellä opintokerhoja on neljällä opintokeskuksella.

Odotan joka viikko, että pääsen opintopiiriin. On tosi tärkeää päästä jakamaan ajatuksia tuttujen ja turvallisten ihmisten kanssa.

opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Opintokerhoja järjestettiin 291 vuonna 2024. Niissä opiskeli yhteensä 3 647 ihmistä. Opintokerhoissa opiskeltiin 8349 opetustuntia. Opintokerhojen määrä on ollut jatkuvassa laskussa niiden erillisrahoituksen lopettamisesta (vuonna 2016) lähtien ja vuoden 2024 aikana tapahtui roima 77 % pudotus edelliseen vuoteen. Opintokerhojen pedagogiikkaa toteutetaan opintokeskuksissa tänä päivänä osana kurssitoimintaa. Opintokerhojen voimakkaan vähenemisen myötä suomalaisesta koulutuskentästä on hiipumassa yksi merkittävä matalan kynnyksen oppimismahdollisuus.

OPINTOKESKUSTEN OPINTOKERHOTOIMINNAN KEHITYS 2019-2024

Lähde: Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024.

3. JÄRJESTÖT OPPIMISYMPÄRISTÖINÄ

Järjestöt ovat oppimisympäristöjä, joissa ihmiset voivat kehittää omaa osaamistaan yhdessä muiden kanssa. Järjestöt tarjoavat yhteisöjä, joissa kansalaiset pääsevät hyvin matalalla kynnyksellä toteuttamaan itselleen merkityksellisiä tehtäviä, esimerkiksi vapaaehtoistoimintaa tai luottamustehtäviä. Järjestökoulutuksella luodaan riittävät valmiudet toimia erilaisissa järjestötehtävissä ja vaikuttaa yhteiskunnan asioihin. Järjestötoimintaan osallistumalla koulutuksen tuottamaa osaamista on mahdollista syventää ja laajentaa elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti.

Suomen Meripelastusseuran vapaaehtoiset auttavat ja pelastavat ihmisiä sisävesillä ja merialueilla. Vuodessa on noin 2000 tehtävää, joissa autetaan noin 4000 ihmistä. Meripelastusseuran noin 130 pelastusveneeseen miehistöt koulutetaan yhteistyössä Opintokeskus Siviksen kanssa. Koulutukset tarjoavat kattavasti oppia pelastusveneellä toimimisesta.

Opintokeskus Siviis

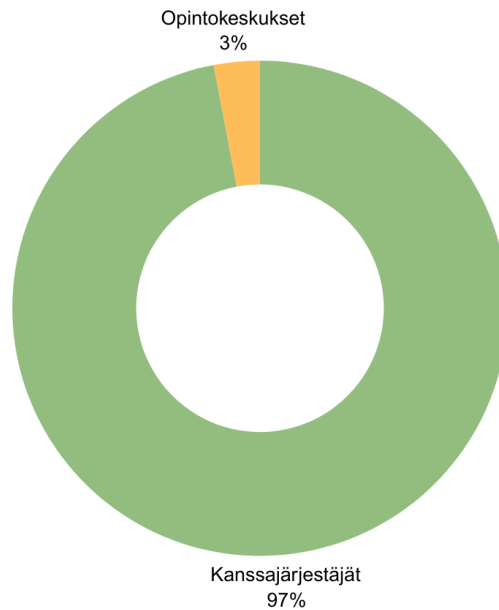
MSL toteutti vuonna 2024 laajan koulutusuudistuksen Keskustan kanssa. Keskustan Tulevaisuusakatemia koulutukset alkoivat syksyllä 2024 ja teemat tukivat kunta- ja aluevaaliehdokkaita sekä järjestötoimintaa. Koulutukset jatkuivat säännöllisesti ja niiden aiheilla pyritään vastaamaan järjestön koulutustarpeisiin ja ajankohtaisiin aiheisiin. Keskustan kanssa toteutettiin myös keväällä 2024 Vaikuttajavalmennus, jonka tavoitteena oli antaa evästystä sekä keskustan poliittisiin että järjestötehtäviin. Keskusta saavuttikin alue- ja kuntavaaleissa hyvän menestyksen ja kasvatti useilla prosenttiyksiköillä kannatustaan.

MSL-opintokeskus

3.1 OPINTOKESKUKSET OVAT JÄRJESTÖJEN OPPILAITOKSIA

Opintokeskukset tukevat järjestöjen toteuttamaa koulutusta sekä taloudellisesti että pedagogisesti. Koulutus tapahtuu tavallisesti järjestöissä ja niiden autenttisissa toimintaympäristöissä. Järjestöt järjestävät suurimman osan eli 97 % valtionosuudella toteutetusta kurssitoiminnasta.

VALTIONOSUUDELLA JÄRJESTETTYJEN KOULUTUSTEN OPETUSTUNTtien JAKAUTUMINEN VUONNA 2024

Lähde: Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024 (Tarkennettu vuoden 2024 TJS-opintokeskuksen puuttuvalla luvulla).

Opintokeskusten taloudellista tukea kohdennetaan järjestöjen koulutusten toteutukseen ja pedagogista tukea kohdennetaan koulutusten suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen. Tavoitteena on tuottaa laadukasta koulutusta, jossa opiskelijalla on mahdollisuus oppia ja kehittää osaamistaan yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Näin järjestöt saavat toimintaansa mukaan osaavia toimijoita. Opintokeskukset järjestävät myös avoimia koulutuksia sekä tuottavat oppaita, materiaaleja ja palveluja järjestökoulutuksen laadun, kouluttajataitojen ja järjestöosaamisen vahvistamiseksi.

Sain tältä jaksolta todella paljon uusia ajatuksia, ideoita ja innostusta viestintään.

opiskelijapalaute, TJS Opintokeskus

Opin kuuntelemaan paremmin

opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Todella konkreettinen ja omaan yhdistykseen sovellettavissa oleva koulutus. [--] Parasta oli uusien työkalujen ja menetelmien esittely ja pääsi myös harjoittelemaan niitä käytännössä.

opiskelijapalaute, Opintokeskus Sivis

Pidin erityisesti koulutuksen käytännönläheisestä ja konkreettisesta lähestymistavasta. Todella mielenkiintoinen ja monipuolinen koulutus! Hyödyllisiä vinkkejä ja ajatuksia. Kiitos, opin uutta!
opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansio

Jag lärde mig mer skillnaden på föreningar och förbund, samt lite om vilka förbud som finns på svenska i Finland.
studentfeedback, SFV Studiecentral

Vuonna 2024 opintokeskusten henkilötyövuosimäärä oli 123, joista kouluttajia oli 68. Henkilökunnan määrä opintokeskuksissa on laskenut 12 % vuodesta 2023. Opintokeskuksilla on merkittävä rooli järjestökoulutusten pedagogisessa tukemisessa, kun resurssit kohdennetaan vahvasti kouluttamiseen ja sen tukemiseen.

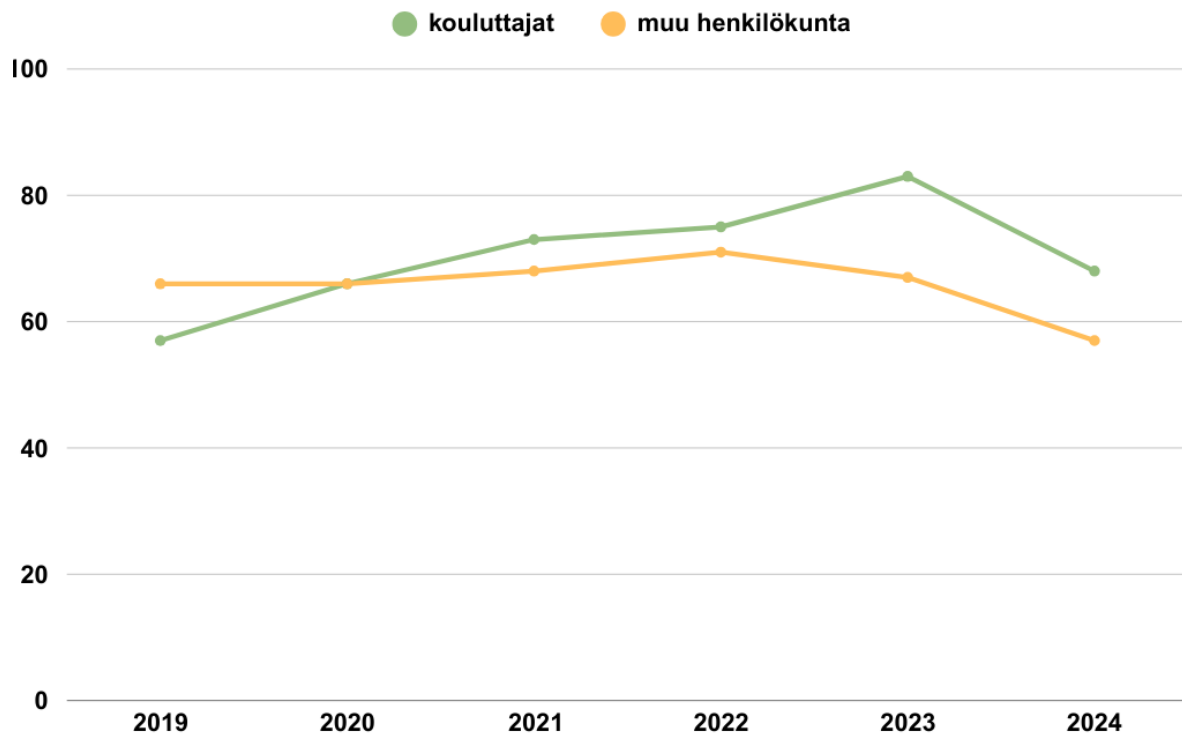
Työssäni on parasta yhteisöllisyys ja yhdessä tekemisen ja kokemisen voima. Se tulee hyvin näkyviin koulutuksissa. Koulutuksemme perustuu yhdessä ja toisiltamme oppimiseen, jolloin erilaisten näkökulmien ja vaihtoehtoisten toimintamallien oivallus on isossa roolissa.

kouluttaja, KSL-opintokeskus

Vaikka on vasta hiljattain aloittanut työtehtävässäni, on jo tullut selväksi, että ammattiliittojen ja niiden järjestöjen kanssa tehtävä työ on paljon muutakin kuin koulutusten järjestämistä -se on kumppanuutta, jossa yhteinen tavoite on jäsenten hyvinvointi ja yleisesti osaamisen kehittäminen muuttuvassa työelämässä. On ollut kiva huomata, kuinka merkityksellistä työtä täällä tehdään. Järjestöjen kautta tavoitetaan ihmisiä, joita "perinteinen" koulutus ei aina tavoita, se tekee työstä innostavaa ja yhteiskunnallisesti tärkeää.

koulutus- ja kehittämisasiantuntija, TJS Opintokeskus

OPINTOKESKUSTEN KOULUTTAJAT JA MUU HENKILÖKUNTA 2019-2024

Lähde: Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024

3.2 KOULUTUKSET TUKEVAT JÄRJESTÖJEN PERUSTEHTÄVIÄ

Opintokeskusten jäsenjärjestöjen toteuttamat koulutukset ovat osa vapaan sivistystyön koulutusta. Koulutusten tavoitteet ja sisällöt nousevat järjestöjen itse tunnistamista osaamistarpeista ja koulutuksen tuottama osaaminen painottuu käytännön ja soveltavan tason osaamiseen. Koulutusten aiheet liittyvät järjestöjen perustehtävän toteuttamiseen sekä järjestötoiminnan tukemiseen. Näitä koulutuksia opintokeskukset toteuttavat osin myös itse järjestöille.

Jyri Manninen ja Kukka-Maaria Vuorikoski (2023) ovat kartoittaneet aineistolähtöisesti opintokeskusten järjestöjen kanssa toteutettua vuosien 2016–2021 koulutustarjontaa ja luokitelleet koulutuksia hyödyntäen nonformaalin aikuiskoulutuksen kurssiaiheiluokitteluja. Analyysin tuloksena on syntynyt kuusi kurssikategoriaa ja niiden alle yhteensä 43 kurssiaihetta. Kurssikategoriat ja niiden osuus koko koulutustarjonnasta on:

- henkilökohtainen kasvu 39,6 %
- kansalais- ja järjestötoiminta 29,9 %
- sosiaalinen ja yhteisöllinen tuki 11,1 %
- terveys ja liikunta 10,3 %
- työ ja toimeentulo 7,1 %
- perustaidot 1,4 %.

Suurimpaan, henkilökohtainen kasvu -kategoriaan sisältyvät kädentaidot, laulu, tanssi, uskonto, tieto- ja viestintätekniikka, leivonta ja ruoka, teatteri ja muu esittävä taide, taide, musiikki, kielet, luonto, kulttuuri, kirjoittaminen, erityisaidot, historia, tiede, eläimet ja filosofia. Terveys ja liikunta -kategoriaan sisältyvät liikunta sekä terveys ja hyvinvointi. Muun muassa näillä koulutuksilla opintokeskukset toteuttavat lakisääteistä hyvinvoinnin edistämisen tehtäväänsä.

Toiseksi suurimpaan kansalais- ja järjestötoiminta -kategoriaan sisältyvät ammattiyhdistyskurssit, järjestö- ja yhdistyshallinto, vapaaehtoinen järjestötoimijuus, poliittinen puoluekoulutus, yhteiskuntapolitiikka, kestävä kehitys ja taloyhtiöaktiivien koulutukset. Sosiaalinen ja yhteisöllinen tuki -kategoriaan sisältyvät sosiaalinen tuki, ensiapu ja turvallisuus, vertaistukiryhmät ja vanhemmuus, vanhempi-lapsi-harrastukset, parisuhde, erityispiirteet ja -vaikeudet, vuorovaikutustaidot ja yhteisöllisyys. Työ ja toimeentulo -kategoria sisältää uraan ja toimentuloon liittyvät taidot. Perustaidot -kategoriaan sisältyy peruskielitaito, yleistaidot, lukemisen ja kirjoittamisen perustaidot, tieto- ja viestintätekniikan perustaidot ja matematiikan perustaidot.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tilastot antavat toisen näkökulman opintokeskusten järjestöjen kanssa toteuttaman koulutuksen luokitukseen. Vipusen mukaan opetuskeskukset järjestivät eniten kansalais- ja järjestötoiminnan koulutuksia. Myös käsi- ja taideteollisuuden, musiikin, teatterin ja tanssin sekä palo- ja pelastusalan koulutuksia järjestettiin paljon.

Molemmat luokittelut tuovat esiin kansalais- ja järjestötoiminnan teemojen yleisyyden opintokeskusten koulutuksissa. Lisäksi on merkityksellistä, että myös muiden aihekategorioiden koulutukset toteutetaan järjestöissä ja yhdistyksissä. Opintokeskusten koulutuksissa kyse on siitä, että tullaan yhteen yhteisen asian tai toiminnan pariin (Wikström 2023). Keskeistä on siis koulutuksen toteutusmuoto ja -tapa. Koska yhdistykset päättävät itse, mistä järjestävät koulutusta, koulutusten aiheita katsottaessa voidaan ennen muuta päätellä, mitä kansalaisyhteiskunnan toimijat haluavat juuri nyt oppia. Mikä on heille itselleen tärkeää ja tarpeellista? Opintokeskusten rooli on tarkistaa ja tukea koulutusten laatua.

Vuonna 2024 Opintokeskukset ry:n Laatu- ja vaikuttavuusryhmä laati yhdistyksen hallituksen toimeksiannosta kaikille opintokeskuksille yhteisen vaikuttavuusluokituksen, jonka pilotointi tehdään vuonna 2025. Luokitukselle laadittiin myös käyttöohjeistus, jonka mukaan yhdistystoimija valitsee yhden näistä luokista tuodessaan koulutuksen opetussuunnitelmaa opintokeskuksen koulutuksen hallinnointijärjestelmään.

Minkä laajemman päämäärän saavuttamiseen koulutus erityisesti liittyy?

- Osallisuuden vahvistaminen
- Yhteisön vahvistaminen
- Moninaisuuden, tasa-arvon tai yhdenvertaisuuden edistäminen yhteisössä
- Yhdistyksemme kehittämistyön edistäminen
- Aktiivisen toiminnan aikaansaaminen yhdistyksessämme
- Yhdistyksemme osaamisen lisääminen
- Oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentaminen
- Oikeudenmukaisen, kestävän ja reilun työelämän edistäminen
- Demokratian ja aktiivisen kansalaisuuden vahvistaminen
- Kestävän tulevaisuuden edistäminen (ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen tai taloudellinen näkökulma)
- Kulttuurienvälisen ymmärryksen lisääminen
- Kansainvälisen yhteistyön lisääminen
- Muu

3.3. VAHVA JA MONIARVOINEN KANSALAISSYHTEISKUNTA

Opintokeskuksille on laissa määritelty tehtäväksi toimia aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämiseksi (Laki vapaasta sivistystyöstä 1998/632 §2). Kansalaisyhteiskuntaa vahvistavat ja yhteiskunnallista osallistumista tukevat opinnot määriteltiin vapaan sivistystyön erityistehtäviksi vuonna 2002 parlamentaarisen työryhmän muistiossa. Tästä opintokeskukset ovat huolehtineet sekä koulutusten sisältöjen että erityisen, järjestöjä palvelevan oppilaitosmuotonsa avulla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2002)

Opintokeskukset ovat opintotoiminnallaan kehittämässä ja tukemassa kansalaisyhteiskuntaa eli omaehtoista yhteisöllistä toimintaa, jolla rakennetaan yhteistä hyvää (kansalaisyhteiskunta.fi) sekä turvaamassa jokaisen oikeutta osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (Suomen perustuslaki 1999/731 §2). Tästä syystä niitä kutsutaan myös demokratian oppilaitoksiksi. Suomalainen kansalaisyhteiskunta on syntynyt järjestöjen ja yhdistysten kautta. Yhdistysten ja järjestöjen keskeinen toimintatapa on ollut jo 1800-luvun lopulta opintokerhot, jotka ovat olleet opintokeskusten syntymisen perusta. (Kirstinä ym. 2024)

Koulutusyhteistyötä tehdään kattavasti monenlaisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Opintokeskusten yhteistyöjärjestöt voidaan lajitella seuraaviin kategorioihin:

- Poliittiset puolueet ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen yhdistykset
- Ammattiliitot ja muut ammattiin liittyvät yhdistykset
- Sosiaali- ja terveysalan järjestöt ja yhdistykset
- Kulttuuriyhdistykset
- Kasvatus-, tiede- ja opintojärjestöt ja -yhdistykset
- Maaseutu-, kylä- ja kaupunginosayhdistykset
- Lapsi-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöt, piirit ja yhdistykset
- Eläkeläisyhdistykset
- Rauhaan tai maanpuolustukseen liittyvät järjestöt ja yhdistykset
- Valmius- ja pelastusalan sekä kriisiauttamiseen keskittyvät järjestöt, liitot ja yhdistykset
- Luonto, eläin- ja ympäristöjärjestöt ja yhdistykset
- Urheilu- ja liikuntayhdistykset
- Seurakunnat ja muut uskontoon ja maailmankatsomukseen liittyvät yhdistykset
- Muut yhdistykset

Opintokeskuksia ylläpitävillä sivistysliitoilla oli vuonna 2024 yhteensä 365 jäsenjärjestöä ja koulutusyhteistyötä tehtiin noin 1300 järjestön kanssa. Jäsenjärjestöissä ja kansajärjestäjissä on valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia järjestöjä ja yhdistyksiä, jotka toimivat laajasti ympäri Suomen. Opintokeskuksilla oli 19 omaa alueellista toimipistettä, joilla varmistettiin opintotoiminnan valtakunnallisuutta. Opintokeskuksilla on näin mahdollista toteuttaa koulutusta siellä missä järjestöt ja ihmiset ovat. Alueellisten toimipisteiden määrä laski kolmella vuoteen 2023 verrattuna.

4. OPINTOKESKUKSISSA SYNTYY SIVISTYSTÄ

4.1 YHTEISÖSSÄ SYNTYY SIVISTYSTÄ

Opintokeskukset ovat osa pohjoismaisen vapaan sivistystyön yli 100-vuotista sivistyspedagogiikan traditiota. Opintokeskusten erityispiirre on vertaisoppimiseen perustuva oppiminen yhdistyksissä ja yhteisöissä. Vertaisoppiva sivistyspedagogiikka on myös kokemuksellista ja kriittistä pedagogiikkaa, jossa ihminen huomioidaan kokonaisvaltaisesti ja jokaisen sivistyskykyisyyteen uskotaan.

Opintokeskuksissa koulutus tehdään pääosin yhdessä järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Keskiössä on yksilön tarpeen sijaan yhteisön kehittäminen (Wikström 2023). Opintokeskusten pedagogisia lähtökohtia on aina määritellyt ja määrittelee edelleen yhteisön oppiminen ja vahvistaminen. Opettajista käytetään useimmiten termejä ohjaaja tai kouluttaja.

Yhdistystoiminnassa usein itsekin mukana olevat kouluttajat sopeuttavat toimintaansa joustavasti ryhmän tarpeiden, lähtötason ja kehittymistarpeiden mukaan. Ihmisten kokemuksia arvostetaan, sillä oppiminen on yhteinen prosessi. Ohjaaja auttaa yhteisöä rakentumaan pedagogisilla teoillaan. Vanhalla, opintokerhoista tutulla pedagogiikalla luodaan yhteiskuntaan sosiaalista pääomaa oppimalla vuorovaikutustaitoja ja luottamaan kanssaihmiisiin. (Salo 2025, 13, 15, 16)

Vertaisoppiminen koulutuksissa antoi varmuutta jakaa ideoita ja kokeilla niitä omassa yhdistyksessä.

opiskelijapalaute MSL-opintokeskus

Professori Petri Salo (2025, 31, 32) tarkasteli kouluttajien pedagogista toimintaa SFV Bildningin (Studiecentral) ruotsinkielisissä järjestöissä tapahtuvassa opinnollisessa toiminnassa (eli opintokeskuksen kanssajärjestäjien koulutuksissa) ja havaitsi, että koulutukset ovat vastuullisesti suunniteltuja, tavoitteellisia ja osallistujien tarpeisiin mukautettuja. Toiminta on monipuolista ja vaihtelevaa, ja sen vaikutukset sekä hyödyt tiedostetaan. Vapaan sivistystyön periaatteet – vapaus, vapaaehtoisuus ja osallistujalähtöisyys – toteutuvat hyvin. Toiminnassa korostuu osallistujien osaamisen kehittäminen, sisältöjen ja toimintatapojen vaihtelu sekä osallistujien elämäntilanteen, kiinnostuksen ja tarpeiden huomioiminen.

Järjestöjen kouluttajilla on järjestömuotoisen sivistystyön traditiossa siirtyvää ja opintokeskusten tukemaa pedagogista ajattelua ja taitoa. Koulutukset ovat laadukkaita, kun ne vastaavat yhdistysten, yhteisöjen ja yksilöiden tarpeisiin.

Itä-Suomen yliopiston lehtori Elina Nivala on tehnyt tutkimuksellisen prosessin tuloksena opintokeskusten ja kansanopistojen pedagogista ohjaamisotetta kuvaavan sosiaalipedagogisen mallin. Hankkeessa tehty malli keskittyi maahan muuttaneiden opiskelijoiden ohjaamiseen, mutta se kuvaa hyvin opintokeskusten pedagogista otetta kaikessa koulutustoiminnassa. Ohjaaminen on sekä opintokeskuksen työntekijöiden järjestöjen suuntaan tekemää ohjausta että koulutuksissa opettajien/kouluttajien/ohjaajien tekemää ohjaamistyötä.

Mallin mukaan opintokeskusten pedagogisen ohjaamisen periaatteita ovat

- kohtaaminen
- toivo, tulevaisuususkko ja rohkeus
- aktiivisuus ja toimijuus
- yhteisöllisyys ja kokonaisvaltaisuus
- mahdollisuuksien tunteminen ja tunnistaminen

Ohjaamisen prosessissa korostuu kohtaamisen periaate, jossa ohjaaja ja opiskelija kohtaavat avoimesti ja ihmisiä kohdellaan ainutlaatuisina ilman ennakko-oletuksia. Kohtaamista määrittelevät läsnäolo ja aito kuunteleminen sekä kertomaan rohkaiseminen. Ohjaajat pyrkivät tunnistamaan mahdollisuuksia. Opiskelijoiden osaamiseen ja voimavaroihin luotetaan, jolloin he ovat aktiivisia toimijoita. Prosessissa ollaan osallisia ja kuulutaan yhteisöön, jossa voidaan myös vaikuttaa. Ohjaaja ei tue vain yksilön kyvykkyyttä, vaan myös yksilön ja ympäristön välisen suhteen kehittymistä. Koulutuksissa tuetaan toimijuutta, joka auttaa yhteisöihin ja yhteiskuntaan liittymistä ja myös kriittistä osallistumista. Toiminnalliset menetelmät ovat avaimia tällaiseen pedagogiseen otteeseen. (Nivala 2020)

Kurssit ovat tyypillisesti joko tiiviitä lyhytkursseja (esimerkiksi viikonloppu) tai koko lukukauden tai -vuoden kokoontuvia ilta- tai aamuryhmiä. Koulutus ei ole päätoimista. Opetustunteja voi opintokeskusten koulutuksessa olla yhdestä satoihin.

Opintokeskusten järjestöt vetävät hyvin eri ikäisiä ja eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä mukaan opiskelemaan ja sivistymään. Opintokeskuskenttä palvelee elinikäisen oppimisen tavoitteita kattavasti. Järjestöissä toimii kaiken ikäisiä ihmisiä, kun ne ovat ikäprofiililtaan monenlaisia, nuorisojärjestöistä eläkeläisten järjestöihin.

Digitaitojen alkeet -lähikoulutuksessa osallistujat pääsevät harjoittelemaan digilaitteiden perusteita kouluttajan ohjauksessa. Koulutuksissa käydään läpi esimerkiksi sähköpostia ja verkkoselaimen käyttöä, tiedonhakua ja turvallista toimintaa verkossa. Koulutukset on suunnattu aikuisille, jotka kokevat tarvitsevänsä tukea digilaitteiden käytössä ja haluavat oppia käyttämään laitteita itsenäisesti.

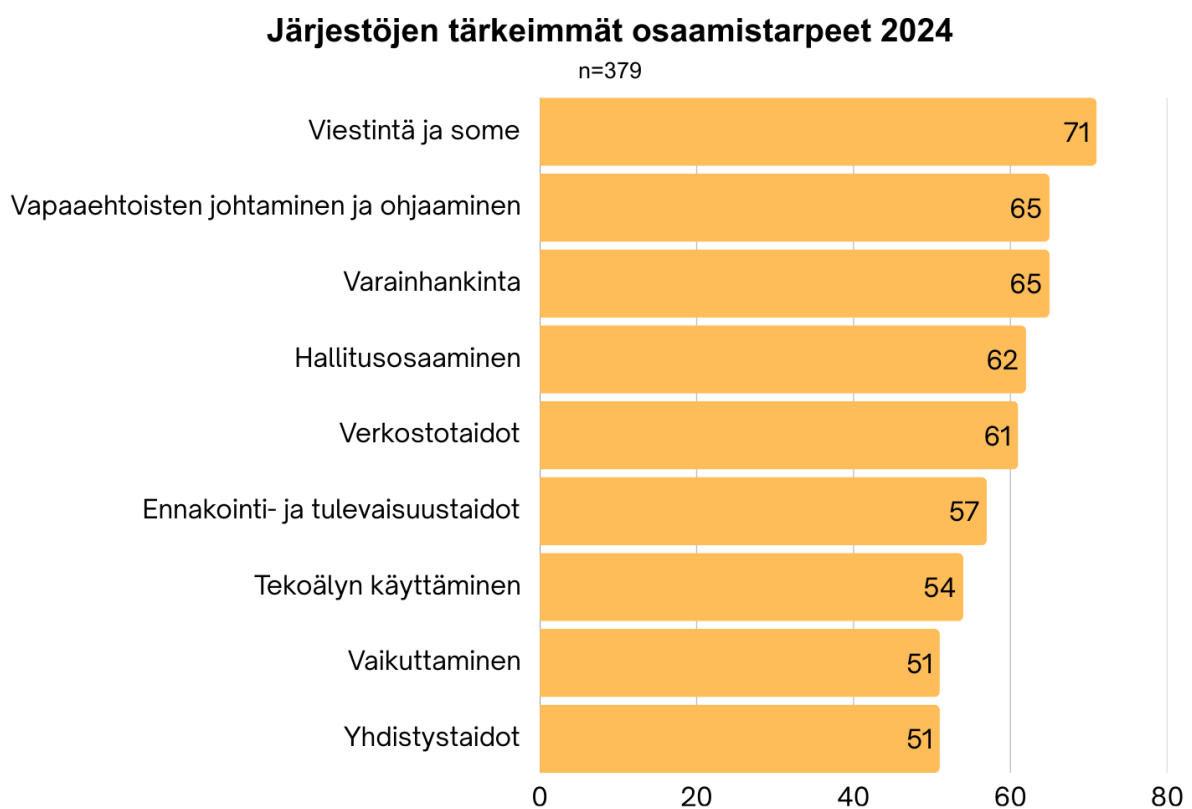
Opintokeskus Sivis

4.2 OSAAVAT IHMISET, OSAAVAT JÄRJESTÖT

Järjestöjen tärkein voimavara on osaavat toimijat. Osaamista syntyy järjestökoulutuksen, vapaaehtoistoiminnan, luottamustoiminnan ja muun järjestötoiminnan kautta. Osaavien ja koulutettujen yhdistystoimijoiden ja vapaaehtoisten avulla järjestöillä on mahdollisuus edistää omia tavoitteitaan ja toteuttaa perustehtäväänsä.

Järjestötoiminnassa syntyvää osaamista voidaan hyödyntää elämän eri aloilla ja eri vaiheissa, kuten työelämässä, opinnoissa, harrastuksissa, vertaistoiminnassa tai oman itsen voimaannuttajana. Järjestöjen arvostus oppimisympäristöinä ja osaamisen kehittämisen paikkoina kasvaa, kun järjestötoiminnassa hankittu osaaminen tehdään näkyväksi ja sitä hyödynnetään laajasti. On tärkeä varmistaa, että järjestökoulutus tuottaa juuri sellaista osaamista kuin järjestöarjessa tarvitaan. Toisaalta huolellisella koulutussuunnittelulla varmistetaan, että suunniteltu osaaminen on saavutettavissa koulutuksen oppimis- ja opetustekojen avulla. Se tekee myös näkyväksi koulutuksessa syntyvän osaamisen, jolloin sen tunnistaminen ja tunnustaminen järjestökentän ulkopuolella mahdollistuu. (Valanne 2023)

Opintokeskus Siviksen vuonna 2024 toteuttamassa järjestöjen osaamistarvekyselyssä todettiin muutosta edelliseen, vuonna 2022 tehtyyn kyselyyn. Vuonna 2022 koettu osaamistarpeiden raju kasvu koskien kaikkea osaamista ja osaamisen aiempaa vahvempi sitominen yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen on vaihtunut järjestöjen sisäisten haasteiden, erityisesti resurssikysymysten, ratkaisemiseen ja toimintakyvyn ylläpitämiseen. Järjestötoimijat nostivat tärkeimmiksi osaamistarpeiksi viestinnän ja sosiaalisen median, vapaaehtoisten johtamisen ja ohjaamisen sekä varainhankinnan. Vastaajat valitsivat tärkeimmät teemat kyselyssä valmiiksi tarjotusta 30 teeman listasta. (Fields 2024)

Kuva: Marion Fields (2024,15)

Koulutuksesta innostuneena olen tarkoituksella ottanut vastaan enemmän Nepsy -asiakkaita. [--] Koen saaneeni lisää työkaluja heidän kohtaamiseensa ja voin kiinnittää huomiota parempaan kanssakäymiseen. Olen saanut jopa ihan käytännön vinkkejä koulutuksesta.

opiskelijapalaute, TSL-opintokeskus

Oppiminen tuntui tosi luontevalta, kun sain oikeasti kokeilla ohjaamista.

opiskelijapalaute, Opintokeskus Kansalaisfoorumi

Opintokeskusten taloudellisella ja pedagogisella tuella varmistetaan, että järjestökoulutus tuottaa koulutuksen osallistujille osaamista ja merkityksellisyyden kokemuksia.

Koulutuksen kautta järjestötoimijat saavat valmiuksia toimia järjestötehtävissä ja osana yhteisöä. Vuoden 2024 aikana 7 opintokeskusta on selvittänyt koulutuspalautekyselyissä, kuinka hyvin osallistujat voivat hyödyntää koulutuksessa oppimaansa järjestötoimintaan. Vastausten keskiarvoksi saatiin 4,34 viisiportaisella asteikolla (n=2636).

Koulutus oli todella silmiä avaava kokonaisuus ja sen antia voi hyödyntää kaikkialla, missä on koulutuksia. [--] Kaiken kaikkiaan oli todella arvokas koulutuskokemus ja pystyn hyödyntämään oppejani useassa organisaatiossa ja tulevaisuudessa varmasti.

opiskelijapalaute, Opintokeskus Sivilis

Vuodesta 2021 on ollut mahdollista viedä opintokeskusten osaamisperusteisesti suunnitellut ja opintopisteytetyt koulutukset osaksi valtakunnallista opinto- ja tutkintorekisteri Koskea. Koulutukset liitetään osaksi opintokeskusten opetussuunnitelmia e-perusteet –palvelussa ja opiskelijat saavat halutessaan suoritusmerkinnät näkyviin Oma Opintopolku –palveluun. Vuoden 2025 kesäkuussa ePerusteet –palvelussa oli yhteensä 149 opintokeskusten opetussuunnitelmiin kuuluvaa koulutusta. Vuoden 2024 aikana opintokeskuksissa myönnettiin 305 osaamismerkkiä sekä 98 OPH:n tuottamaa Kapos -merkkiä (kansallisten perustaitojen osaamismerkkit).

4.3 KESTÄVÄ TULEVAISUUS JA EKOSOSIAALINEN SIVISTYS

Opintokeskukset ovat kollektiivisesti paneutuneet ekososiaalisen sivistyksen kysymyksiin erityisesti vuodesta 2019 alkaen. Vuosina 2019–2020 Opetushallituksen rahoittamaan ”Vapaa sivistystyö muutoksentehtijänä”-koulutukseen osallistui työntekijöitä seitsemästä (7) opintokeskuksesta.

Koulutuksen avulla nostettiin uudistava oppiminen ja ekososiaalinen sivistys vapaan sivistystyön oppilaitosten toimintaa ja oppivia yhteisöjä ohjaaviksi periaatteiksi. Koulutus järjestettiin Vapaa Sivistystyö ry ja Bildningsalliansen yhteistyönä. Tätä koulutusta seurasi ”Syväsisivistys ja planetaarinen pedagogiikka”-koulutus, jossa oli edustus kolmesta (3) opintokeskuksesta.

Opintokeskuksilta oli edustus Sitran Sivistys+ -hankkeen tulevaisuushautomossa, jossa tuotettiin visio tulevaisuuden sivistyksestä.

Vuonna 2024

- kahdella (2) opintokeskuksella oli OKKA-säätiön myöntämä kestävän kehityksen sertifikaatti
- kolme (3) opintokeskusta oli aloittanut prosessin sen hakemiseksi.

Kestävän kehityksen sertifikaatin saaneet opintokeskukset ovat tehneet itsearviointia ja kestävän kehityksen ohjelman. Toimenpiteet on auditoitu. Kestävän kehityksen ohjelmassa opintokeskus esittää tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla oppilaitos vahvistaa toiminnassaan tulevaisuutta ennakoivia ja yhteiskuntaa uudistavia toimintatapoja. Kaksi opintokeskusta oli vuonna 2021 OKKA-säätiön kanssa kehittämässä nykyisessä sertifioinnissa käytössä olevia kestävän tulevaisuuden indikaattoreita.

Opintokeskusten henkilöstö on koulutautunut ekososiaalisen sivistyksen teemoissa ja alkanut toimia kestävyiden teemojen edistämiseksi tehokkaasti, koska järjestöjen oppilaitoksina niillä on yhteisöllinen näkemys oppimisesta, kehittymisestä ja muutosten tekemisestä sivistystyön keinoin. Yhteisöillä on yksilöitä suurempi mahdollisuus olla ratkaisemassa viheliäisiä ongelmia, joten opintokeskusten opintotoiminnan mahdollisuudet tunnustetaan opintokeskuksissa myös suuriksi. Niin ihmisten monipuolinen kehittyminen kuin kestävän tulevaisuuden rakentaminenkin nähdään opintokeskuksissa yhteisöllisinä sivistysprosesseina.

4.4 MAAHAN MUUTTANEIDEN KOULUTUKSET

Maahan muuttaneiden koulutuksia on opintokeskuksissa tehty ja kehitetty 2000-luvun alusta asti. Tehtävä annettiin vapaalle sivistystyölle parlamentaarisen työryhmän mietinnössä vuonna 2002. Siinä määriteltiin suuntaviivat, joita vapaan sivistystyön toivottiin toteuttavan erityisesti tiettyjen kohderyhmien kouluttamisessa. Osa maahan muuttaneiden kotouttamiskoulutuksesta ja kielten opetusta annettiin vapaan sivistystyön tehtäväksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2002)

Tällä hetkellä opintokeskuksilla on monenlaista koulutusyhteistyötä useiden maahan muuttaneiden järjestöjen kanssa. Osa opintokeskusten avustuksella toteutetuista koulutuksista on suunnattu maahan muuttaneille. Vuonna 2021 opintokeskuksissa järjestettiin suomen kielen koulutusta 5 % kaikista opetustunneista (Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen). Lisäksi maahan muuttaneita osallistui opintokeskusten järjestämiin muihin koulutuksiin.

Opintokeskukset ovat vuodesta 2018 alkaen järjestäneet kotoutumis- sekä luku- ja kirjoitustaidon koulutusta aikuisille maahan muuttaneille ja vastanneet siten lakisääteiseen, vapaalle sivistystyölle annettuun tehtävään (Laki vapaasta sivistystyöstä 1998/632 §9, laki kotoutumisen edistämisestä 2023/681 §26). Vapaan sivistystyön koetaan monipuolistavan luku- ja kirjoitustaidon opiskelumahdollisuuksia ja osaltaan myös nopeuttavan maahanmuuttajien polkuja koulutukseen ja työelämään.

Kurssi on motivoinut minua puhumaan suomea päivittäin. Kurssin kautta sosiaalinen elämä on parantunut paljon – tunnen kuuluvani enemmän yhteiskuntaan ja osallistun aktiivisemmin opiskelun suhteen. Sanastoni on kasvanut paljon ja osaan nimetä monia eri asioita kaupassa ja muuallakin. Kurssi on lisännyt arkirutiinia elämääni, olen myös tutustunut moniin uusiin ihmisiin. Omakielinen ohjaaja on ollut kovin hyödyllinen, se vahvisti itsetuntoani ja motivoi minua osallistumaan tunnilla aktiivisemmin.

opiskelijapalaute, KSL-opintokeskus

Opintokeskuksissa maahan muuttaneiden koulutus perustuu Opetushallituksen lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositukseen, ja sen tavoitteet kiinnittyvät arjen perustaitoihin. Opintokeskusten toiminnallisessa luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa opetellaan mm. käyttämään julkisia liikennevälineitä, hyödyntämään lähipalveluita ja selviytymään digitaalisista palveluista. Perinteiset opiskelumuodot eivät ole toimivimpia, kun opiskelijalla on vähän tai ei ollenkaan pohjakoulutusta (Alvoittu, Kumpumäki 2023).

Vuonna 2024 maahan muuttaneiden kotoutumissuunnitelman mukaista koulutusta järjesti neljä opintokeskusta. Vuosien 2019–2024 kotoutumissuunnitelman mukaisen koulutusten vuosittainen opetustuntimäärä on keskiarvoltaan 2150 tuntia.

KOTOUTUMISSUUNNITELMAN MUKAISEN KOULUTUKSEN OPETUSTUNNIT JA OSALLISTUJAT 2024

Lähde: Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024

5. LAATU JA VAIKUTTAVUUS

Opintokeskukset panostivat vuonna 2024 yhteistyössä tehtyyn laatu- ja vaikuttavuustyöhön. Opintokeskukset ry:n Laatu- ja vaikuttavuustyöryhmä aloitti työskentelynsä vuoden 2024 alussa. Työryhmässä oli jäseniä kahdeksasta opintokeskuksesta. Muita Opintokeskukset ry:n yhteisiä työryhmiä olivat digivertaisryhmä KOTO-ryhmä (kotoutuminen ja moninaisuus), OSTU (osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen) -ryhmä, talous- ja hallintoryhmä sekä viestintäryhmä. Työryhmissä toimivat opintokeskusten työntekijät ovat todenneet opintokeskusten välisen yhteistyön lisäävän kaikkineen jokaisen opintokeskuksen toiminnan laatua. Tästä syystä Opintokeskukset ry on halunnut panostaa työryhmämuotoiseen työskentelyyn.

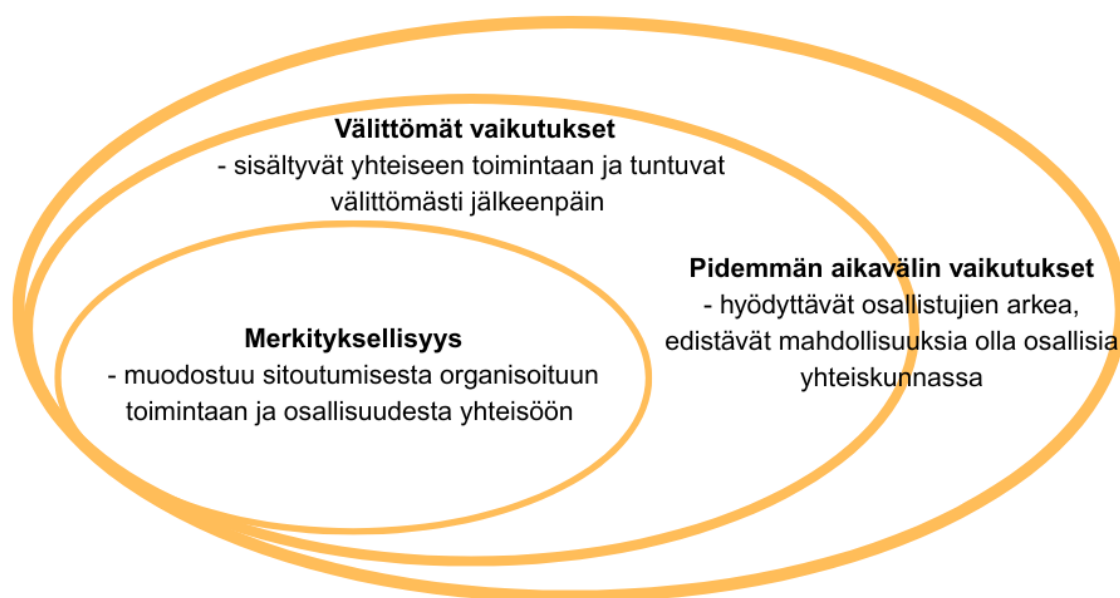
Vuonna 2024 toteutettiin Sivistysbarometri, jonka mukaan yli puolet suomalaisista tukisi julkisin varoin opintokeskuksille tärkeitä tehtäviä: tasa-arvoa, demokratiaa ja kestävää kehitystä (n=1013). Lähes 90 % näkee, että hyvinvointiyhteiskunta on rakennettu koulutuksen ja sivistyksen varaan. (Väyrynen ym. 2024)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi ilmoitti, että vapaasta sivistystyöstä tehdään teema-arviointi vuosina 2025–2026. Arvioinnissa tuotetaan tietoa vapaan sivistystyön yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä siitä, kuinka saavutettavaa vapaan sivistystyön koulutustoiminta on. Arviointi tuottaa tietoa myös vapaan sivistystyön vahvuuksista ja kehittämiskohteista suhteessa toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin.

Vuosina 2024–2025 toteutettiin OPH:n rahoittama Opintokeskusten arviointikyvykkyyden nousuun -hanke, jolla vahvistettiin opintokeskusten henkilöstön koulutuksen arviointiosaamista. Hankkeessa toteutettiin koulutuksia ja valmennuksia sekä luotiin opintokeskusten yhteinen jälkipalautemalli. Hankkeeseen osallistui henkilöstöä kuudesta eri opintokeskuksesta.

Vuoden 2024 Opintokeskuspäivän teemana oli ”opintokeskustoiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus”. Professori Petri Salo esitteli ruotsinkielisen järjestöllisen sivistystyön kentällä (SFV Bildning) tekemänsä projektin tuloksia. Projektin raportissa (2025, 25) on kuvattu opintokeskuksissa tapahtuvan järjestömuotoisen opinto- ja sivistystoiminnan merkityksellisyys ja vaikutukset kolmella tasolla:

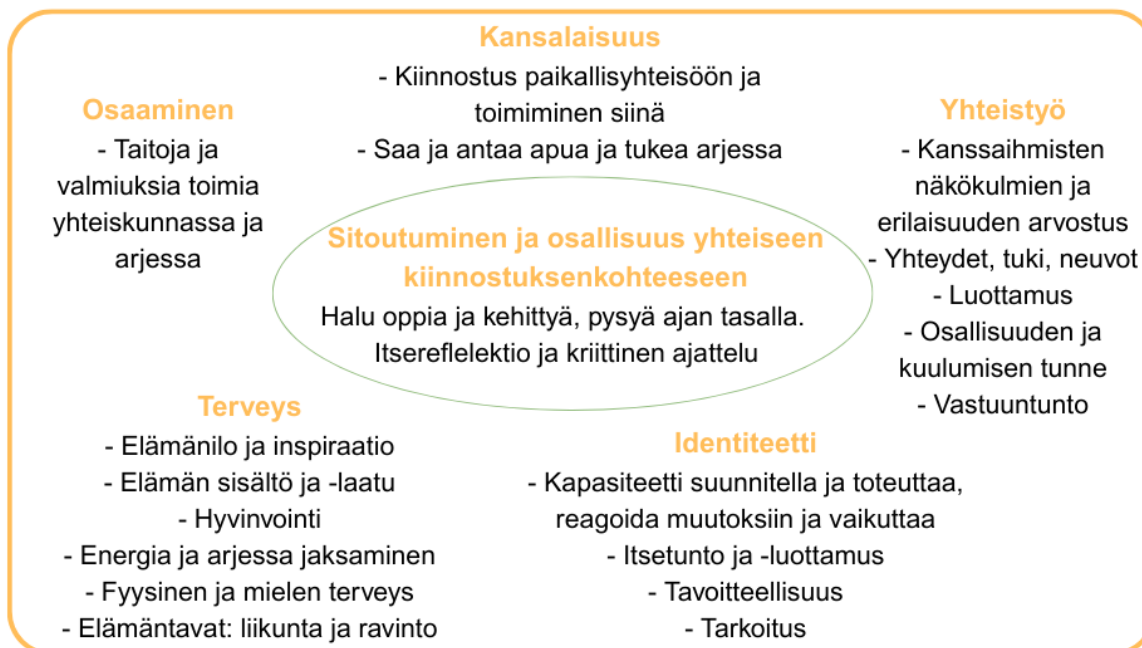
Järjestömuotoisen opinto- ja sivistystoiminnan merkityksellisyys ja vaikutukset

Kuva: Petri Salo (2025, 25)

Järjestömuotoisessa sivistystoiminnassa kaikki alkaa sitoutumisesta ja osallisuudesta yhteiseen kiinnostuksen kohteeseen; halusta oppia ja kehittyä, pysyä ajan tasalla. Ihmiset kehittävät silloin yhdessä itsereflektion taitoja ja kykyä kriittiseen ajatteluun. Tästä seuraa vaikutuksia, joita Petri Salo kuvaa seuraavasti:

Kartta järjestömuotoisen opinto- ja sivistystoiminnan monimuotoisuudesta ja vaikutuksista

Kuva: Petri Salo (2025, 34))

Sitoutuminen yhteiseen kiinnostuksenkohteeseen tapahtuu siinä vaiheessa, kun ihminen menee mukaan yhdistystoimintaan. Yhdistystoimijana hän oppii opintokeskuksen kursseille osallistuessaan itselleen tärkeitä asioita, jotka edistävät yhteistä kiinnostuksenkohdetta eli yhdistyksen perustehtävää. Järjestössä toimiminen antaa lähtökohtaisesti hedelmällisen alustan yhteisössä oppimiselle ja osallisuudelle sekä sivistymisen, oppimisen ja osaamisen vaikutusten leviämiseksi järjestöyhteisön sisällä ja edelleen kansalaisyhteiskunnassa, jonka osana järjestö toimii.

LÄHTEET

Alvoittu, K., Kumpumäki, T. 2023. Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetus säilytettävä opetusministeriön alaisuudessa.

<https://www.ksl.fi/maahanmuuttajien-luku-ja-kirjoitustaidon-opetus-sailytettava-opetusministerion-alaisuudessa/> Luettu 10.5.2024.

Fields, Marion 2024. Katsovatko järjestöt nyt sisäänpäin? Järjestöjen osaamistarvekyselyn 2024 tuloksia. Opintokeskus Sivis.

Kansalaisyhteiskunta 2024.

www.kansalaisyhteiskunta.fi Viitattu 10.5.2024.

Kirstinä, A., Kontkanen, T. & Heimo, S. 2024. Opintopiiri elää ajassa sivistyksellisten oikeuksien ja ekososiaalisen sivistyksen mahdollistajana. Teoksessa I. Järvinen, J. Pätäri & B. Wallén (toim.) Sivistykselliset oikeudet ja vapaa sivistystyö. Helsinki: Vapaa Sivistystyö ry.

<https://www.vapausjavastuu.fi/sivistykselliset-oikeudet-kirstina-kontkanen-heimo/> (Verkkojulkaisusarja). Luettu 10.5.2025.

KSL-opintokeskus, ajankohtaista -verkkosivusto.

<https://www.ksl.fi/virtaa-yhdistykseen-koulutuksessa-syntyy-konkreettisia-suunnitelmia/> Luettu 25.8.2025.

Laki kototutustumisen edistämisestä 2023/681

Laki vapaasta sivistystyöstä 1998/632

Nivala, Elina 2020. Sosiaalipedagoginen malli. Sospeva-hanke. Itä-Suomen yliopisto, Suomen Kansanopistoyhdistys, Opintokeskukset ry, Bildningsalliansen.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen. <https://vipunen.fi/fi-fi/vst/Sivut/Koulutukset-opetustunnit-ja-osallistuneet.aspx> Luettu 26.4.2024.

Opetushallitus. Opintokeskusten kustannukset ja suoritteet 2019–2024.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2002. Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö 3:2002.

Salo, Petri 2025. Föreningslivets lärandeaktiviteter. Åbo Akademi, FPV, Vasa.

https://sfv.fi/sv/bidrag/fribildning/betydelsefull_bildning/ Katsottu 3.9.2025.

SivisNYT -uutissivusto, verkkodokumentti

<https://www.sivisnyt.fi/digitaitojen-alkeiskurssilta-lisaa-rohkeutta-ja-perustaitoja/>. Luettu 21.8.2025.

SivisNYT -uutissivusto, verkkodokumentti

<https://www.sivisnyt.fi/mielenterveystaidot-ovat-kansalaistaitoja/>. Luettu 21.8.2025.

SivisNYT -uutissivusto, verkkodokumentti.

<https://www.sivisnyt.fi/meripelastusseuran-koulutukset-tuovat-turvaa-vesille/> Luettu 21.8.2025.

Valanne, Mia 2023. Osaamista tuottava järjestökoulutus. Opintokeskus Sivis.

Väyrynen, T., Manninen A. & Pitkänen V. 2024. Sivistysbarometri 2024. E2 Tutkimus. Vapaa sivistystyö ry.

Vuorikoski, K. & Manninen, J. 2023. Opintokeskusten koulutustarjonta tutkittu.

<https://www.vapausjavastuu.fi/opintokeskusten-koulutustarjonta-tutkittu/> Luettu 25.4.2024.

Wikström, Malin 2023. Professori Petri Salon haastattelu: <https://www.larorikt.fi/forskare-jag-ar-imponerad-over-det-pedagogiska-ledarskapet-inom-den-finlandssvenska-foreningsverksamheten/> Luettu 10.5.2024.